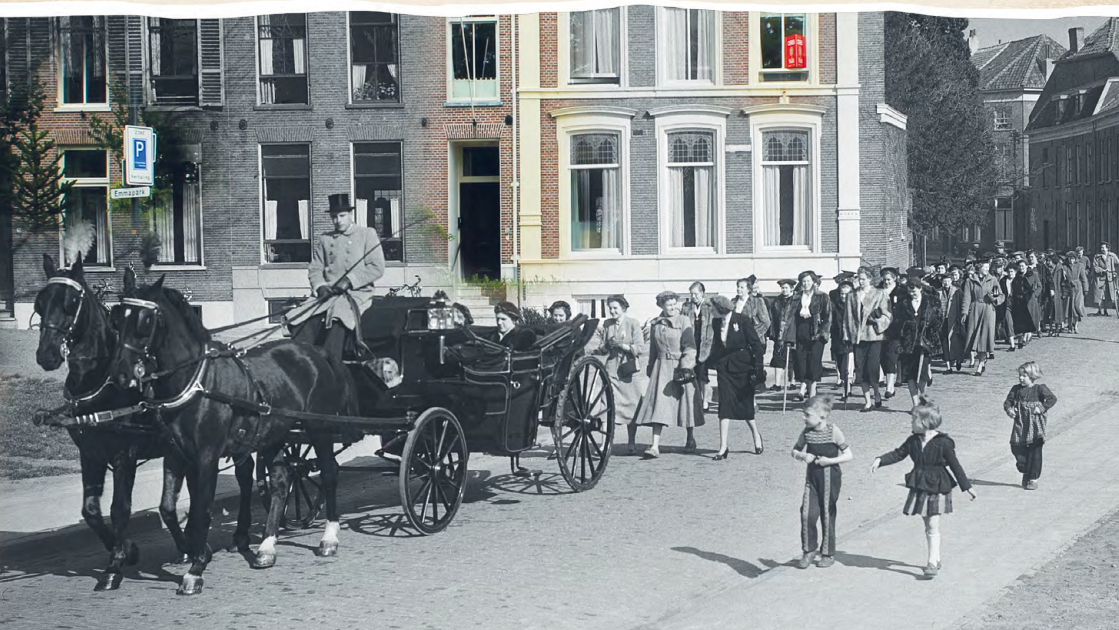

**LEVEND
ERFGOED**

**OPEN
MONUMENTENDAG
Wageningen 2023
zondag 10 september**

OPEN MONUMENTENDAG 2023

Zondag 10 september

LEVEND ERFGOED

Dit programmaboekje wordt u aangeboden door het comité Open Monumentendag Wageningen. Alle deelnemende monumenten en locaties die u tijdens Open Monumentendag 2023 kunt bezoeken, worden hierin beknopt omschreven. Het thema Levend Erfgoed biedt volop aanknopingspunten voor opnieuw een mooi en levendig programma. Laat u aan de hand van de brochure meevoeren door de

Open Monumentendag Wageningen 2023 is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de gemeente Wageningen. Ook in 2023 is Open Monumentendag Wageningen niet compleet zonder de bereidwillige medewerking van gidsen van o. m. Gilde Wageningen.

© Comité Open Monumentendag Wageningen

Tekst:

Petra Leenknecht

Vormgeving:

Lenka Turk-Fenclová

Fotografie:

Mark Vogt, Beeldbank Wageningen

Redactie:

Carleen van den Anker

Comitéleden:

Jola Gerritsen, Mark Korthof, Petra Leenknecht, Ingrid Luitse, Max de Ruiters, Dries Stortenbeek, Mark Vogt en Elisabeth Zaayer

vaak bewogen geschiedenissen van de monumenten en markante plekken. Wat te denken van de indringende verhalen rondom de Wolfswaard ten tijde van de Tweede Wereldoorlog? Werp eens een blik vanaf de door oorlogsgeweld verwoeste en weer herrezen gemeentetoren. Of gun uzelf een kijkje achter de coulissen en op de rijke historie van schouwburg Junushoff.

Zaterdagavond 9 september zal burgemeester Floor Vermeulen het startsein geven voor Open Monumentendag Wageningen 2023. Met een avondvullend programma in Theater Junushoff krijgt u een indruk van het bijzondere erfgoed dat Wageningen rijk is. Onder het genot van een drankje kunt u aansluitend alvast napraten en nadenken over de mogelijk te bezoeken Wageningse monumenten en markante plekken op zondag.

Een compleet programmaoverzicht voor de Open Monumentenroute op zondag 10 september vindt u op pag. 34-35. Houdt u rekening met mogelijke beperkingen in het aantal bezoekers bij enkele deelnemende panden.

Graag tot ziens op Open Monumentendag Wageningen 2023!

Disclaimer:

Dit programmaboekje is enkele weken voor de Open Monumentendag gedrukt. Door onvoorziene omstandigheden kan het programma onderhevig zijn aan aanpassingen. Voor de laatste ontwikkelingen hieromtrent gaat u naar onze website: www.omdw.nl

OPENINGSVOND IN THEATERCAFÉ JUNUSHOFF

Zaterdag 9 september

aanvang 20:00 uur,
inloop vanaf 19:30 uur
met gratis koffie
en thee

Plantsoen 3
Wageningen

- Officiële opening van Open Monumentendag 2023 door burgemeester Floor Vermeulen
- Maarten van de Wijngaart over monumentenzorg in Wageningen
- Vertoning particuliere filmpjes van vervlogen tijden, ingeleid door Bart van Aller
- Leo Klep over de geschiedenis van schouwburg Junushoff
- Muziek van Sander Eggen
- Afsluiting met borrel

SPECIALE KINDERACTIVITEIT

Puzzelspeurtochten bij het Schip van Blaauw (Generaal Foulkesweg 72) voor jongere en voor grotere kinderen. Vind de verborgen plekken in en om het Schip tijdens een spannende speurtocht uitgestippeld door Lotte, Anniek en Daniël en kraak de code van de schatkist.

RONDELEIDINGEN GEVELSTENEN TOON RIJKERS (MUSEUM DE CASTEELSE POORT, 11:30, 13:30 EN 15:30)

Onder begeleiding van een Gildegids ontdek je de verhalende gevelstenen van de Wageningse beeldhouwer Toon Rijkers. Rijkers is zeer gedreven om de oude traditie van beeldhouwde voorstellingen aan gevels nieuw leven in te blazen.

SPECIALE KINDERACTIVITEIT

Puzzeltocht bij de Stadsboerderij (Spijk 13) met als beloning een lekker ijsje af te halen bij IJssalon Antonio, Bevrijdingsstraat 48

TENTOONSTELLING IN DE BBLTHK

Vanaf 22 augustus is in de bblthk (Stationsstraat 2) tijdens de reguliere openingstijden een fototentoonstelling van Mark Vogt en Elisabeth Zaayer te zien.

RONDELEIDINGEN BODEMMUSEUM TUSSEN 11:00-17:00 UUR

Bekijk de bijzondere bodemprofielen uit meer dan tachtig landen, bijeengebracht in het gebouw Gaia op de Wageningen Campus, Droevendaalsesteeg 3 (zie plattegrond, druppel 28).

THEATER JUNUSHOFF (CENTRAAL INFOPUNT)

1.

Plantsoen 3

11:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen om 12.00; 14.00 en 16.00 uur

De geschiedenis van het theater begint eigenlijk al in 1880. Dat is het jaar van oprichting van het oorspronkelijke gebouw in een voormalig bolwerk, bekend onder de naam Junushoff. Deze naam verwijst naar de zeventiende-eeuwse burgemeester Johan Junius, die er een hof en huis in gebruik had. Dit dankzij cartograaf Nicolaes van Geelkercken die het bolwerk op de vestingkaart van Wageningen uit 1654 Junushoff noemt. Ook de Junusstraat, in de middeleeuwen Broeckstraat geheten, herinnert aan deze burgemeester die voor altijd een i-tje moet missen.

Het theater zoals we dat vandaag de dag kennen – met tussentijds enkele grondige renovatie- en uitbreidingsrondes – is ontworpen door architect Jan Wiedijk (bekend van onder meer het voormalige kantongerecht aan het Bowlespark). In 1948 is het oorspronkelijke pand uit 1880 van stadsarchitect S. Bitters voor een aanzienlijk deel jammerlijk uitgebrand en het duurt ruim drie jaar voor er in 1951 een nieuw pand in gebruik kan worden genomen. Met de ingang aan de westzijde dit keer, bij de voorganger is de entree aan de noordkant gelegen. De functie van het gebouw is eveneens met de jaren meegegroeid. Het is in aanvang het nieuwe onderkomen van Sociëteit de Harmonie, een deftige herensociëteit (1835) die het oude ‘clubgebouw’ aan het eind van de Hoogstraat te krap bemeten vindt. Vandaar dat het naast een concertzaal ook een sociëteitszaal omvat, bedoeld voor de Wageningse notabelen, de happy few. Daarnaast zijn in het pand een biljartzaal en een kegelbaan te vinden voor het nodige sportieve vertier. Wanneer het kegelen sterk aan populariteit inboet geeft de kegelbaan op initiatief van Klaas de Vries (1942–2021) vanaf 1970 enkele jaren ruimte voor kleinkunsttheater. In dit klein en knus theatertje met zo’n tachtig zitplaatsen verzorgt hij met zijn cabaretgroep StepinStepuit vele voorstellingen op zondagavond.

CAFÉ ONDER DE LINDEN

2.

Haagsteeg 16

11:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Op oude afbeeldingen ligt het café heel idyllisch aan het water, verstillend en ver weg van de bedrijvigheid van de binnenstad. Vandaag de dag ligt het etablissement ingebed in een woonwijk en parallel aan een drukke verkeersader, de Kortenoordallee. Helaas geen water met dobberende eendjes meer voor de deur. Maar het knusse Onder de Linden ligt nog altijd mooi verscholen in het groen en is een ware trekpleister voor de dorstige wandelaar of fietser die er even prettig wil verpozen.

De geschiedenis ervan gaat inmiddels drie eeuwen terug. In 1726 wordt op last van het stadsbestuur een kanaal gegraven voor turfvervoer vanuit het veengebied rond Veenendaal richting Wageningen. Bij een ophaalbrug over dit kanaal, de Nieuwe Vaart of het Nieuwe Kanaal geheten, verrijst een brugwachtershuisje annex tapperij voor de turfschippers onder de toepasselijke naam De Brug.

Midden vorige eeuw wordt het café tot grote bloei en bekendheid opgestuwd door kastelein Mies Quint. Wel drie decennia lang, tot 1973, zwaait hij er succesvol de scepter. Menig wat minder draagkrachtig Wageninger zou zijn vakantie volgens overlevering doorbrengen aan het ‘Quintenmeer’. Na jarenlange stilte blaast Hans Boer het voormalige schipperscafé in 1987 als Onder de Linden nieuw leven in en start niet veel later samen met compaan Leo Saayer Brouwerij De Onrust in de oude aanpalende schaapskooi. Een gouden combinatie want het café kan nu mooi dienst doen als proeflokaal voor de eigen biersoorten. Nog altijd is de brouwerij succesvol in bedrijf en nog altijd kan men in het café fijne Wageningse biertjes en sterke drank van eigen makelij genieten. In de oude knusse gelagkamer is het zo al eeuwenlang goed toeven.

KANTOORKASTEEL (VOORMALIG ZAADCONTROLE)

3.

Binnenhaven 1

11:00–13:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Het verhaal van het voormalige Rijksproefstation voor Zaadcontrole start meer dan een eeuw geleden. Zaadcontrole is als discipline zelfs al sinds 1877 onderdeel van de toenmalige Rijkslandbouwschool. Maar door de toenemende behoefte aan wetenschappelijk onderzoek naar en objectieve controle van zaaizaad is er na zo'n twee decennia beduidend meer ruimte nodig. Het Rijk vindt het tijd worden voor een zelfstandig functionerend instituut dat heel Nederland zou kunnen bedienen. De gemeente ziet kansen en schenkt het Rijk een groot stuk grond in wat dan nog de Menno-nietenbuurt heet, naar de Mennonieten die daar sinds de achttiende eeuw een eenvoudig buurtje bewoonden. Als locatie is dit dan nog ver buiten de bebouwde kom, aan de Binnenhaven, idyllisch aan het water en slechts met een houten bruggetje bereikbaar vanaf de stad. De Binnenhaven of Nieuwe Vaart is dan nog niet gedempt en loopt zelfs helemaal door tot aan de stadsgracht bij de Walstraat. Het verse laboratorium zou de gemeente meer werkgelegenheid en naamsbekendheid in binnen- en (hopelijk ook) buitenland gaan opleveren. Rijksbouwkundige Jacobus van Lokhorst (1844-1906) ontwerpt op zijn gebruikelijke wijze een gebouw met een grillige plattegrond en mooie details als leien daken en geglazuurde steen in geometrische patronen in de boogsegmenten boven de ramen. Pronkstuk in zijn ontwerp is de fraaie torenachtige uitbouw aan de zuidkant naast de entree die het gebouw een kasteelachtige uitstraling geeft. Hoewel het oorspronkelijke gebouw in 1951 een langgerekte uitbreiding aan de westzijde heeft gekregen, heeft het nauwelijks iets van de kasteelachtige charme van weleer ingeboet. De huidige naam Kantoorkasteel De Binnenhaven – waar vanuit verschillende particuliere bedrijven vandaag de dag opereren – is dan ook raak gekozen.

DE WOLFSWAARD

4.

Aan de Rijn 12

11:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Dit voormalige veerhuis heeft een bewogen geschiedenis, die voor altijd verbonden blijft met de Tweede Wereldoorlog, als schuilplaats en als centrum van verzet tegen de Duitse overheerser. In deze boerderij, in de uiterwaarden gelegen, zijn bijvoorbeeld de plannen gesmeed om het bevolkingsregister van Wageningen te verduisteren. In de nacht van 2 op 3 januari 1943 worden de Wageningse persoonskaarten uit de kluis genomen en vervolgens in het kippenhok van de Wolfswaard verstopt. Niet veel later verdwijnen de kaarten voor altijd in het moeras.

Het pand zelf is een fraai voorbeeld van een T-boerderij of Betuwse boerderij met zijn kloke brede voorhuis met symmetrische voorgevel, zesruitsvensters en schilddak. Het voorhuis is dwars op het erachter gelegen bedrijfsgedeelte geplaatst en ze vormen zo een plattegrond in de vorm van een T. De boerderij moet zo rond 1800 zijn opgetrokken, op de plaats van een ouder veerhuis dat deel uitmaakte van de heerlijkheid Wolfswaard. Een heerlijkheid was een kleine juridisch bestuurlijke plattelandseenheid, als onderdeel van het middeleeuwse leenstelsel. De heer (of vazal) oefende op een stuk grondgebied, middels een leenovereenkomst met de vorst (of bisschop), het gezag uit. Het grootste gedeelte van heerlijkheid de Wolfswaard is in de Betuwe gesitueerd, maar deze T-boerderij ligt aan de noordzijde van de Rijn. Aan het eind van de Pabstsendam, te midden van de uiterwaarden en idyllisch aan de rivier gelegen was het pand bij uitstek geschikt als veerhuis annex café voor voornamelijk arbeiders werkzaam in Wageningse steenfabrieken. Hier kon men onder het genot van een drankje in de gelagkamer – de ruime voorkamer aan de rivierzijde – wachten op de volgende oversteek naar Lakemond in de Betuwe.

VILLA ARION

5.

Niemeijerstraat 6

11:00–17:00 uur • Openstelling en tentoonstelling met grafisch werk van MR-ONTWERP / Erica Welling

De historie van deze villa aan de westkant van de stad is onlosmakelijk verbonden met de illustere dokter Theodorus Niemeijer (1859-1951), vanaf 1886 werkzaam in de stad. Deze Wageningse ereburger (1948) heeft in het pand decennialang zijn huisartsenpraktijk gerund en een belangrijke rol gespeeld in de verbetering van woon- en leefomstandigheden van Wageningse huishoudens. Voorzitter van de lokale gezondheidscommissie, initiatiefnemer van de TBC-vereniging, gemeen-

te-arts, voorvechter van een tweede ziekenhuis en pleitbezorger voor betere arbeidsomstandigheden in de gasfabriek, de lijst is lang en indrukwekkend. Niemeijer heeft er persoonlijk voor gezorgd dat er een barak bij het eerste ziekenhuisje aan de Molenaarstraat kwam te staan om besmettelijke patiënten af te scheiden van de andere zieken. Tot enkele jaren voor zijn dood, inmiddels hoogbejaard, is hij zich actief blijven inzetten voor de stad.

Hij is overigens niet de eerste bewoner van Villa Arion (1880). Gerrit Jan Vos, leraar aan de kort ervoor opgerichte Rijkslandbouwschool (1876), bewoont het pand lange tijd voordat de van oorsprong Groningse dokter Niemeijer er in 1894 zijn intrek neemt. Het pand zelf is onderdeel van het eerste gemeentelijke uitbreidingsplan 'Nieuw-Wageningen'. Dat plan is globaal in te delen in drie huizentypen: de bebouwing in gesloten rijen van de Dijkstraat, twee vrijstaande villa's met één woonlaag en zolderverdieping (Candia en Klein-Oudtshoorn) en de vier 'pilastervilla's, waaronder Villa Arion en buurman Bella Vista. Deze vier herenhuizen zijn allen voorzien van witgepleisterde hoekpilasters.

Nadat Niemeijer Arion heeft verlaten is het vervolgens onder meer door TNO Pensioenfonds en de Wageningse Studenten Organisatie (WSO) in gebruik geweest. Vooral ten tijde van de WSO is het pand, dat zo idyllisch langs de stadsgracht is gelegen, helaas flink in verval geraakt. Dankzij de liefdevolle inspanningen van de huidige eigenaren Janny van Gijssel en JanDirk Bulens is Villa Arion weer in haar oude glorie teruggebracht en als B&B, kookstudio en vergaderlocatie te boeken.

VRIJMETSELAARSLOGE

6.

Niemeijerstraat 4

11:00–17:00 uur • Openstelling

Dit prachtige herenhuis maakt oorspronkelijk deel uit van het eerste uitbreidingsplan van Wageningen. Enkele plaatselijke notabelen richten hiertoe op 25 juli 1874 de maatschap Nieuw-Wageningen op met als doel om aan de westkant van de stadsgracht gebouwen en gronden op te kopen en er een nieuwe wijk voor welgestelden op te richten. Dat de nieuw te bouwen woningen voor de beter gesitueerden bestemd zijn, wordt niet met zoveel woorden beschreven, maar is gezien de uitvoering zonneklaar. De maatschap hoopt de geplande riante en luxe woningen uiteraard met stevige winst weer van de hand te doen. Om een en ander mogelijk te maken is de goedkeuring en medewerking van de gemeente een must en zij laat op haar beurt voor de wijk een stratenplan ontwerpen door de gebroeders Van Gendt uit Arnhem. Deze Van Gendts plannen onder meer een nieuwe weg die begint bij de Boterstraat en met een flauwe bocht noordwaarts afslaat richting de Nudestraat. De geprojecteerde weg loopt via een nieuw te bouwen bruggetje over de stadsgracht en krijgt in aanvang twee aparte namen. Marktstraat voor het gedeelte aan de centrumzijde, Parkstraat aan de westkant van de brug aangezien dit deel grenst aan een prachtig in 1859 door K.G. Zocher ontworpen park in Engelse landschapsstijl. Pas in 1955 wordt het tweetal wegen 'samengevoegd' tot de huidige (Dokter) Niemeijerstraat, als eerbetoon aan de kort daarvoor overleden dokter en ereburger van de stad. Het predikaat Dokter verdween per 1 mei 1973.

Op de hoek van de Niemeijerstraat en het Emmapark vormt dit pand van Stichting Vrijmetselaarsloges Wageningen het sluitstuk van het eerste Wageningse uitbreidingsplan. Een statig sluitstuk met bel-etage, licht getoogde hoge vensters met schuiframen en stucomlijsting en fraai gepleisterde hoekpilasters.

GEMEENTETOREN, GROTE KERK

7.

Markt 1

Beklimmingen toren onder leiding van gids om 11:30; 12:30; 13:30, 14:30, 15:30 en 16:30, maximaal 8 personen per beklimming

Hoe jammerlijk kan je het hebben. Niet een keer, maar wel twee keer moest de toren van de Grote Kerk worden herbouwd. Eerst nadat in mei 1940 Nederlands artillerievuur de kerk en omliggende straten in de as had gelegd om de Duitse agressor te kunnen verjagen. En de tweede keer nadat de Duitse bezetter op 15 april 1945 de toren – alsook de toren van de Katholieke kerk aan de Bergstraat (in de volksmond de ‘Naald’ genoemd) – bij de terugtrekking opblies. Slechts drie weken voor het tekenen van de capitulatieakte waardoor de stad en het land bevrijd zouden zijn van de bezetter.

Nog beklagenswaardiger wordt het, als je bedenkt dat de kerk net voor de uitbraak van de Tweede Wereldoorlog een grootscheepse restauratie achter de rug had. Bij de eerste hersteloperatie van het oorlogsgeweld – in 1941 – behield de tufstenen kerktoeren haar romaanse karakter. De rest van de verder gotische kruiskerk werd opnieuw in baksteen opgetrokken en vormde zo een contrast met de lichtere natuurstenen toren. Bovenop de toren kwam eenzelfde type spits van leisteen als het exemplaar dat kort voor de uitbraak van de oorlog was geplaatst. Helaas belandde ook deze fraaie herbouwde torenspits, in april 1945 op straat. Hiermee was meteen ook het vertrouwde herkenningspunt van de stad verdwenen. Het zou nog tot 1955 duren voor de gemeentetoren kon worden herbouwd – in betonskelet en baksteen dit keer – en de stad weer een oriëntatiepunt rijker was. En zoals het een toren betaamt: met beierende klokken.

De oorspronkelijke drie luidklokken waren namelijk na de eerste verwoesting in 1940 door de bezetter omgesmolten voor de fabricage van wapens. In 1947 schonk de gemeente Utrecht het zwaargehavende Wageningen de uit 1542 stammende St. Michielsklok. Met de komst van twee nieuw gegoten klokken was het Wageningse klokkenspel in 1955 eindelijk weer compleet en de toren niet alleen weer van heinde en ver zichtbaar, maar ook hoorbaar.

MUSEUM DE CASTEELSE POORT

8.

Bowlespark 1A

11:00–17:00 uur • Openstelling • Tevens startpunt rondleiding gevelstenen Toon Rijkers in Torckdael o.l.v. Gildegids om 11:30, 13:30 en 15:30

Een mooiere locatie kun je als cultuurhistorisch centrum van een stad haast niet wensen. Op de fundamenteën van een voormalig kasteelterrein, waar al vele eeuwen geschiedenis is geschreven met de nodige hoogte- maar ook dieptepunten.

Geschiedenis die rond 1500 start met de opdracht van Hertog Karel van Gelre om een kasteel met garnizoensgebouwen te plaatsen in de zuidoosthoek van de stad. En historie met als dieptepunt het rampjaar 1672 waarbij Franse troepen dit zestiende-eeuwse kasteel compleet in de as leggen en ook de rest van de stad niet onberoerd laten. Het kasteelterrein is eind zeventiende eeuw in handen van de welbekende adellijke familie Torck – waar inmiddels in Wageningen een park en een wijk naar vernoemd zijn – die een grote stempel op de stad heeft gedrukt. Vooral Lubbert Adolph Torck is belangrijk geweest voor aanzien en welvaart van Wageningen, maar het is zijn vader drost Assueer Torck die op de restanten van het kasteel een waar stadspaleis met fraaie stadstuinen laat verrijzen. Van een verdedigbaar fort wordt het voormalige kasteel een comfortabel woonpaleis met bijgebouwen – het complex had namelijk zijn verdedigingsfunctie al tijden geleden verloren. Daarbij heeft Torck niet alleen materiaal van de ruïnes hergebruikt maar ook nog bestaande elementen als zuidmuur en noordmuur van de grote kamers op begane grond en eerste verdieping laten opnemen in de nieuwbouw. Ruim een eeuw later, in 1829, zal grootgrondbezitter en kersverse eigenaar Jacob Marcus Rosenik het terrein nog eens flink onder handen nemen. Hij laat de oranjerie, het brouwhuis en de stallen afbreken en ook het woonhuis ontsnapt niet aan rigoureuze ingrepen. Gebleven zijn de fraaie houten trap met versierde balusters, het stucplafond en de schouw met stucdecoraties in de historiezaal en de marmeren vloerplaten in de hal. Al deze elementen in late Empirestijl zijn nog terug te voeren naar Roseniks grootscheepse renovatieproject uit de vroege negentiende eeuw.

Spijk 27
11:00–17:00 uur • Openstelling

Het heeft maar weinig gescheeld of deze nog altijd gewilde arbeiderswoningen langs de stadsgracht hadden midden jaren tachtig de sloopkogel ontmoet. Te oud, te klein en te duur om te renoveren is dan de teneur. Dankzij de inspanningen van toenmalig wethouder Cox Merkelijn en enkele bewoners is sloop gelukkig voorkomen. Zij is zich bewust van de cultuur-historische waarde van het arbeiderscomplexje van acht woningen en zorgt ervoor dat ze weer mooi worden opgeknapt voor komende generaties.

De huizen aan het Spijk zijn in 1887 in opdracht van de firma Roes en zonen geplaatst voor het personeel van de leerlooierij. Een slimme manier van personeelsbinding en voor zover bekend ook het eerste initiatief binnen Wageningen. De woningen zijn op steenworp afstand gelegen van de fabriek aan de Stationsstraat (1841), dus de vermoeide arbeider kon na gedane zaken zo naar huis kuieren. Voor ontwerp en uitvoering is Wagenings architect Rijk de Vries in de arm genomen, verantwoordelijk voor vele Wageningse panden en complexen.

Eind jaren tachtig van de negentiende eeuw heeft de firma Roes en zonen zo'n 14 medewerkers in dienst en 64 looikuipen om de huiden te kunnen looien. Hiertoe worden de kuipen gevuld met run, gemalen eek of eikenschors aangelengd met water. Eekmolen de Ooievaar aan de Generaal Foulkesweg, toentertijd Rijksstraatweg, is leverancier van de benodigde eek. De gevilde dierenhuiden worden in de met run gevulde kuipen gehangen om ze geschikt te maken als leer. Een tijdrovend en stinkend proces, dat vandaag de dag chemisch gebeurt. In de hoogtijdagen heeft Roes en zonen, dan inmiddels een N.V. (1916), bijna tachtig werknemers in dienst. Maar ook de leerlooierij ontsnapt niet aan de grote economische crisis rond de jaren 30 en moet in 1931 voorgoed de deuren sluiten. De leerlooiershuizen zelf staan nog altijd fier overeind.

STADSBOERDERIJ

10.

Spijk 13
11:00–17:00 uur • Openstelling en kinderspeurtocht

KINDERACTIVITEIT

Langs de stadsgracht aan het Spijk ligt ook deze voormalige boerderij annex tuinmanswoning. Het landelijke weggetje is ook wel bekend als Melkpad vanwege de boeren die vanuit de uiterwaarden via het Spijk hun melk naar de stad brachten. De boerderij is kort na de oprichting van de Rijkslandbouwschool (1876) gebouwd. Net buiten de stad is dan nog alle ruimte om proefvelden te realiseren, zo ook hier aan de oostzijde. Te midden van de kersverse proefvelden voor tarwegewassen verrijst deze tuinmanswoning met schuur inclusief dorsvloer in 1880. Om het terrein aan het Spijk voor de leerlingen beter bereikbaar te maken vanuit de Rijkslandbouwschool in het deftige Bassecour, is over de gracht een bruggetje aangelegd. Voorheen pendelde men vrolijk heen en weer via een klein pontje. Ook bij Duivendaal, waar in 1882 het nieuwe internaat – het oude internaat was in aanvang ondergebracht in het Bassecour – van de Rijkslandbouwschool verschijnt, komt een bruggetje over de gracht. Dit alles om er voor te zorgen dat leerlingen binnen luttele minuten bij zowel school als proefvelden kunnen arriveren. Geen excuus meer voor laatkomers!

Achter het Bassecour zijn verder nog een botanische tuin en een boomkwekerij aangelegd. Alle onderwijsfaciliteiten liggen zodoende dan nog lekker compact bij elkaar. Het ontwerp van de voormalige tuinmanswoning aan het Spijk is van Rijksbouwkundige Jacobus van Lokhorst (1844-1906), die alle gebouwen van de prille Rijkslandbouwschool voor zijn rekening nam. In dit pand aan het Spijk is het woongedeelte aan de rechterzijde te vinden. De rechterzijgevel bevat de entree tot de woning. Het dwars op de woning staande bedrijfsgedeelte heeft op de begane grond een dorsvloer met daarboven een zolder. Het pand fungeert inmiddels sinds jaar en dag als kinderboerderij en leer- en ervaringsplek voor cliënten van 's Heeren Loo. Samen met vele vrijwilligers dragen zij enthousiast zorg voor gebouw en beestenboel.

VOORMALIG ZIEKENHUISJE

11.

Molenstraat 7

11:00-17:00 uur • Openstelling

Op de voorzijde van dit fraaie monument prijkt een gevelsteen met de inscriptie: Stichting 17 november 1863. Dat prikkelt de fantasie. De geboorte van een gebouw? Uiteraard niet, het betreft een verwijzing naar vijftig jaar onafhankelijkheid van de Franse overheersing. Een heuglijk gebeuren dat niet geruisloos voorbij mag gaan volgens een clubje notabelen van de stad. Met vereende krachten weten ze middels deze stichting genoeg geld samen te brengen voor de bouw van het eerste ziekenhuis van de stad. De bevolking heeft volgens de stichting recht op goede gezondheidszorg. Dit betreft echter een bescheiden aanzet hiertoe, want in aanvang zijn er maar drie bedden beschikbaar. En ook de verpleging is nog wat provisorisch. Die geschiedt door een ziekenvader en -moeder die naast hun taak verzorger ook als kok, schoonmaker, tuinier en conciërge aan de slag moeten.

Wat opvalt aan het pand is de fraaie overdekte ingang met siermetzelwerk in een vooruitspringend geveldeel, met een mooie term risaliet genoemd. Deze vooruitstekende entree met erboven een bouwdeel met ruim dak-overstek, bevindt zich oorspronkelijk in het midden van de voorgevel. Met de jaren heeft het gebouw aanpassingen ondergaan en is er onder meer aan de rechterflank een flink stuk aangebouwd. Het voormalige ziekenhuisje heeft verder hoge roedevensters, die bovenaan eindigen in een driehoek, met brede witgepleisterde omlijsting. Het zorgt voor een speels en frivol effect. Gemeentearchitect Adrianus van der Steur (1836-1899) is verantwoordelijk voor dit ontwerp. Een ander sprekend voorbeeld van zijn hand in Wageningen is het Dijkstoelhuis aan de Grebbedijk.

HOTEL DE WERELD

12.

5 Meiplein 1

Rondleidingen o.l.v. Gildegids 12:00, 13:30, 15:00 uur; bovenverdiepingen o.l.v. Jelle de Gruyter: 14:30-17:00 uur

De geschiedenis van Hotel de Wereld gaat al eeuwen terug. Haar ligging op een driesprong van wegen net buiten de oostelijke stadspoort, de Bergpoort, is daar zeker debet aan. Een prima plek om een herberg te vestigen. Zo is er in 1549 al een herberg aan de westzijde van de stad, die later Hof van Gelderland zou gaan heten. De eerste ons bekende afbeelding van een herberg aan de oostzijde stamt uit 1676. Op een tiendkaart – tienden waren een oude vorm van belasting heffen – van landmeter Gerard Passavant is namelijk boerderij en logement van Jacob Meijnsen afgebeeld. Volgens oude schriftelijke bronnen was hij al herbergier of waard in 1669 en woonde hij net buiten de Bergpoort. De poorten van de oude binnenstad sloten al bij zonsondergang, dus een rust- en laafplaats buiten de poort was essentieel voor late reizigers en hun lastdieren. Paarden waren toentertijd de enige vorm van vervoer en zij moesten uiteraard ook van vers water en voedsel voorzien kunnen worden. Een boerderij met een stal en liefst ook weidegrond was dan ook een logische plek voor een logement.

Ook de naam De Wereld is al eeuwen met de locatie van het huidige hotel verbonden. Het schilderij 'Logement de Waerelt' dat Gerrit Steuk in 1814 van zijn pas verworven eigendom laat maken, is daar een treffend voorbeeld van. Begin negentiende eeuw is duidelijk nog sprake van een eenvoudige maar kloeki boerenhoeve met stallen. Koetsen rijden er af en aan. In 1852 laat de familie Steuk de boerderij vervangen door een groot eigentijds gebouw met twee etages en een zolderverdieping. Van een eenvoudig logement wordt het getransformeerd tot een luxueus hotel. Met recht is het vanaf dan een horecagelegenheid van stand, waar ook plaatselijke notabelen aan de stamtafel een vorkje komen prikken en een drankje komen doen.

KEGELBAAN CERES

13.

Generaal Foulkesweg 1B

11:00–17:00 uur • Openstelling

Bowlen is in Wageningen nooit echt van de grond gekomen. Kegelen is daarentegen lange tijd – zeker vanaf eind negentiende eeuw – een populair en sportief tijdverdrijf geweest en door de jaren heen zelfs door zo'n zeven verenigingen beoefend. Van al deze verenigingen is er vandaag de dag nog één overeind gebleven: De Omsmijters. Onmiskenbaar een zeer toepasselijke naam voor een nog altijd levendige vereniging. Dit kegelgezelschap van studentenvereniging Ceres heeft in de kelder van het sociëteitsgebouw twee kegelbanen in gebruik. Deze hebben volgens traditie geen mechanische hulpmiddelen voor het laten terugrollen en -plaatsen van kegels, zoals bij de sterk geautomatiseerde bowlingbanen wel gebruikelijk is. En in plaats van tien moeten er negen houten objecten worden omgekeild.

De al in 1894 opgerichte studentenkegelclub is overigens niet de eerste kegelvereniging in de stad. In 1885 is er al sprake van kegelvereniging Z.B.G.P. Dit weten we omdat er een reglement uit dat jaar bewaard is gebleven. De betekenis van de initialen wordt hierin niet prijsgegeven maar Zonder Bier Geen Plezier zal er vast niet veel naast zitten. Kegelen en een biertje hijsen gaan blijkbaar prima samen. En dat gebeurt door de Omsmijters in eerste instantie bij de kegelbaan in schouwborg Junushoff, al sinds 1891 in gebruik door kegelclub Z.B.G.P. Deze locatie betreft een in datzelfde jaar aangebouwde pijpenla aan de centrumzijde. Maar vanaf 1962 maken de Omsmijters gebruik van een fonkelnieuwe kegelbaan in het eigen sociëteitsgebouw van Ceres aan de Generaal Foulkesweg. Een forse renovatie- en uitbreidingsklus heeft een eigen locatie voor de vereniging mogelijk gemaakt. Kegelbanen als die van Ceres zijn betrekkelijk zeldzaam in Nederland. Eigenlijk is deze plek dan ook gerust een bescheiden monument van vermaak en ontspanning te noemen.

LIVING HERITAGE

1. Junushoff

Plantsoen 3 • 11:00-17:00 h • Opened and tours

Junushoff's history starts back in 1880 as a new accommodation including a theatre for gentlemen's club De Harmonie. Sadly, in 1948, a devastating fire razed the building to the ground. Architect Jan Wiedijk is responsible for the new construction of the theatre in 1951, the basis of which is still present today.

2. Café Onder de Linden

Haagsteeg 16 • 11:00-17:00 h • Opened

The history of this monumental pub begins with the digging of a canal for peat transport from the peat bog around Veenendaal towards Wageningen. At a drawbridge across this new canal, a bridge keeper's house annex bar for peat skippers was erected. Anno 2023, it is a real attraction for thirsty hikers and cyclists.

3. Kantoorkasteel (previously Seed Testing Station)

Binnenhaven 1 • 11:00-13:00 h • Opened and guided tours

This former National Seed Testing Station was designed in 1901 by chief government architect Jacobus van Lokhorst. He drew up the plans for many buildings of the National Agricultural College, predecessor of present-day WUR. Despite the later (1951) addition to the west facade of the building, the building has lost none of its castle-like charm of yesteryear.

4. De Wolfswaard

Aan de Rijn 12 • 11:00-17:00 h • Opened and guided tours

The history of former ferry house Wolfswaard is strongly linked to World War II. The remote location in the Wageningen floodplains proved to be the perfect base for the resistance and as a hiding place. In May 1944 there was a raid in which the twin sisters Krijthe and two Jewish people in hiding were arrested. Eltjen Krijthe was killed in March 1945 in Ravensbrück.

5. Villa Arion

Niemeijerstraat 6 • 11:00-17:00 h

Opened and exhibition of graphic work by MR-ONTWERP / Erica Welling

The history of this villa on the west side of town is inextricably linked to doctor Theodorus Niemeijer (1859-1951). This man, made an honorary citizen in 1949, ran his general practice from this building for decades. He also played a major role in improving housing and living conditions for the Wageningen working classes.

6. Masonic Lodge

Niemeijerstraat 4 • 11:00-17:00 h • Opened

This monument is part of the first Wageningen expansion plan. To this end, the Maatschap Nieuw Wageningen was founded on 25 July 1874. The aim was to buy up land on the west side of the city moat for a new affluent district. The masonic lodge forms the final element of this expansion plan.

7. Church tower, Market Square

Markt 1 • Ascent led by OMDW guide (maximum 8 people per group)

Twice, the tower of the Main Church was destroyed during World War II. In May 1940, Dutch artillery fire reduced the church and surrounding buildings to ashes in an attempt to thwart the invading German troops. At the end of the war, on 15 April 1945, the tower was blown up during the German occupiers' withdrawal. Only three weeks before the signing of the capitulation.

8. Museum de Casteelse Poort

Bowlespark 1A • 11:00-17:00 h • Opened (including the vaulted cellar next to the museum)

You could hardly wish for a more beautiful location for the cultural history centre of a city: on the foundations of a former castle, where history has been made for many centuries. A history that starts in the early 16th century with Duke Charles of Guelders' order to build a castle with garrison buildings in the southeast corner of the city.

9. Tanners' cottage

Spijk 27 • 11:00-17:00 h • Opened

The construction of eight dwellings on the Spijk was commissioned by the leatherworks Roes and Sons in 1887. The aim was to house staff of the tannery on the Stationsstraat, an early form of staff retaining. Wageningen architect Rijk de Vries drew the plans.

10. Urban farm

Spijk 13 • Opened and children's puzzle tour

The arrival of the National Agricultural College (1876) in Wageningen created a need for experimental fields and farms. Amid trial fields full of wheat crops, this former trial farm annex gardener's cottage found its place. With its indoor barn and threshing floor, it was a design by chief government architect Jacobus van Lokhorst. He also designed the first buildings on Duivendaal.

11. Formal hospital

Molenstraat 7 • 11:00-17:00 h • Opened and guided tours

Fifty years of independence after French rule (c. 1795-1813) was the impetus for erecting this first hospital in Wageningen. Through the '17 November 1863 Foundation', a club of Wageningen dignitaries managed to raise enough money to make it happen. Municipal architect Adrianus van der Steur was responsible for the design.

12. Hotel de Wereld

5 Meiplein 1 • 12:00-17:00 h • Opened and guided tours (12:00; 13:30 and 15:00), Guided tours of upper floors by Jelle de Gruyter (14:30-17:00)

As early as 1676, there is mention of an inn on the site of today's hotel. Its location just outside the Bergpoort is certainly the cause of it. At sunset, the city gates closed, forcing late travellers and their animals to find a place to sleep for the night outside the city walls.

13. Bowling Alley Ceres

Generaal Foulkesweg 1B • 11:00-17:00 h • Opened

The student bowling association De Omsmijters ('the Overthrowers'), founded as early as 1894, initially used the Junushoff theatre bowling alley, a long and narrow room added to that building in 1891. But since 1962 - after extensive renovation - the student bowling club has had two bowling alleys at the Ceres clubhouse on Generaal Foulkesweg.

14. Jewish Cemetery (part of a guiding tour by Joods erfgoed)

Guided tour at 15:00, starting point Junushoff

In 1667, 'Isaac Adolphs the Jew' requested permission from the city council for his family and other members of his faith to have their own cemetery. In an old sand quarry at the foot of the Wageningse Berg, they could bury their dead according to their own ceremonial. Enclosed by an iron fence, this cemetery has held the status of national monument since 1967.

15. Villa Sunnyside

Nassauweg 22 • 12:00-17:00 h • Opened and guided tours

This fine villa was part of an expansion plan south of the Generaal Foulkesweg. A classy villa park emerged on a 1.77-hectare plot between the Wilhelminaweg and the grounds of Hinkeloord at the beginning of the last century. Villa Sunnyside, beautifully located on the edge of the hill, displays characteristics of both neo-Renaissance and chalet style.

16. Hinkeloord

Generaal Foulkesweg 64 • 11:00-17:00 h • Opened

Away from the city centre, Dirk Vreede had the magnificent Villa Ngladjoe built in 1855, named after his tobacco plantation in Java. Only later was the villa given its current name, Hinkeloord. After being used for a long time by the Forestry Department of the National Agricultural College, it has been home to sculpture gallery Het Depot since 2004.

17. Schip van Blaauw: professors' residence

Generaal Foulkesweg 70 • 11:00-17:00 h • Opened and guided tours

This official residence was specially designed for Professor Anton Hendrik Blaauw. It is an integral part of the Laboratory of Plant Physiology - Blaauw's Ship - built in 1922. The professor needed to be able to monitor ongoing experiments 24/7.

18. Schip van Blaauw: laboratorium

Generaal Foulkesweg 72 • 11:00-17:00 h • Opened, guided tours, treasure hunt for children

Blaauw's Ship is undeniably one of the most striking buildings produced by the National Agricultural College, WUR's predecessor. The architect C.J. Blaauw - no relation to Professor Blaauw - was given complete freedom to design two expressive buildings on the Hinkeloord site. Apart from the 'Ship', the Laboratory for Microbiology next door was also designed by him.

19. Test plots Laboratory for Microbiology

p.a. Generaal Foulkesweg 72 • 11:00-17:00 h • Opened and guided tours

With the 1918 academic foundation of the National Agricultural College in Wageningen, funds were made available for the construction of several laboratories with annexes. These included the Microbiology Laboratory (1920-1922). Commissioned by the first professor of microbiology Nicolaas Söhnngen, forty test plots measuring seven by seven metres were built for a variety of fertilisation tests.

20. Westberg

Corner of Westbergweg/Generaal Foulkesweg • Guided tours at 12:00, 13:30 and 15:00

With its grain fields, monuments and vistas, the Westberg offers attractive Wageningen heritage. For instance, the foundations of an early medieval chapel can be found there. Next to this ruin, a private cemetery for the noble De Constant Rebecque family was laid out in the nineteenth century. Both are designated national monuments. The Wageningse Berg as a whole is a designated archaeological monument.

21. Water tower

Generaal Foulkesweg 106 • 12:00-17:00 h • Ascent guided by BOEi

This water tower was erected in 1948, after its predecessor 'Belvédère' was completely destroyed during World War II. The tower was designed in the style of the Delft School by architect Th.K.J. Koch, also responsible for the water towers of Oosterbeek and Doorwerth.

22. Wageningse Berg Stadium

11:00-17:00 h • Opened and guided tours

Although the turf looks lushly green, it has now been more than 30 years since professional club FC Wageningen (dissolved in 1992) last celebrated triumphs there. It is and still remains an iconic spot for many football fans. For this reason, a club of enthusiastic volunteers has been working for years to restore and preserve its former glory.

23. Ecovillage Ppauw

Scheidingslaan 1 • 11:00-17:00 h • Continuous tours

About nine years ago, the site of the former Pieter Pauw hospital was taken up by some enthusiastic people to create a mobile Ecovillage. In these days of climate change, overconsumption and depletion of mother earth, the lifestyle and creative solutions for a frugal and sustainable life are a real eye-opener.

24. Villa Sanoer

Geertjesweg 55 • 11:00-17:00 h • Opened and guided tours

This early twentieth-century country estate has been restored to its former glory thanks to former owner Robert Best with the help of resident students from student association Ceres. The restoration of the villa with its beautiful surrounding garden can justly be called the lifetime achievement of this tropical agronomist who passed away in 2019.

25. Leeuwerenk Cemetery

Oude Diedenweg 64 • Guided tour 11:00 am, starting point :cemetery assembly hall

Landscape architect Leonard A. Springer (1855-1940) made the design for this 1902 general cemetery. The flowing lines and park-like green elements are typical of the English landscape garden. The 1943 extension by landscape architect professor J.T.P.Bijhouwer looks functional and austere and is a stark contrast with the already existing parkland layout.

26. Brick factory De Bovenste Polder

Aan de Rijn 5 • 11:00-17:00 h • Studios and forge opened

The history of this monumental industrial building starts as early as 1846, with the construction of three field kilns commissioned by brick manufacturers Robert Bowles and Joannes Lans. Thanks to the efforts of BOEi, this part of Wageningen's industrial heritage has been given a new purpose as a living and working location for artists, craftsmen, and other people.

27. Oude Nude Neighbourhood

Guided tour at 15 h, starting point Huppelpad 2

This interesting little neighbourhood, known as Ouwe Nu, has existed for at least 170 years. Located at a stone's throw from the border with the province of Utrecht, Ouwe Nu has a character and history all of its own. With streetnames like Huppelpad, Boomgaardweg and Peutepad, it evokes an image of an intimate farming community.

Kerkhofpad

Onderdeel van rondleiding door Jaap Meijer , St. Joods Erfgoed Wageningen, om 15:00 uur; Startpunt Junushoff

Wageningen heeft in het verleden naast een algemene begraafplaats ook particuliere begraafplaatsen gekend. Zo was er onder meer bij de katholieke schuilkerk (opgericht in 1740) aan de huidige Lawickse Allee, toen Nieuwe Weg geheten, een eigen kerkhofje. Maar ook de kleine joodse gemeenschap had een eigen begraafplek buiten de stadsmuren. In 1667 vroeg Isaac Adolphs de Jode, pachter van de Bank van Lening in de Nieuwstraat, toestemming aan het stadsbestuur voor een eigen begraafplaats voor zijn gezin en geloofsgenoten. De stad herbergde in de zeventiende eeuw enkele joodse gezinnen. In een oude zandafgraving aan de voet van de Wageningse Berg konden zij volgens hun eigen ceremonieel gaan begraven op een 'eerlijke plaets in den sandtcuil'. Tegenwoordig is de begraafplek, die op een heuvel of hucht ligt (vandaar de naam Jodenhucht in streektaal), een beetje verscholen gelegen tussen de Generaal Foulkesweg en de Veerweg. Bebouwing aan beide toegangen blokkeert het zicht op deze begraafplaats enigszins.

Niet alleen joden uit Wageningen, maar geloofsgenoten uit de wijde omtrek vonden hier sinds de oprichting in 1669 hun laatste rustplaats. Dit zorgde in de negentiende eeuw voor ruimtegebrek en deze 'sandtcuil' was al niet erg groot. Met een fikse ophoging van het terrein ontstond ruimte voor een tweede laag – joodse graven mogen volgens het joodse geloof niet geruimd worden – en vandaag de dag zijn nog steeds zo'n 200 grafzerken zichtbaar met zowel in het Hebreeuws als in het Nederlands gebeitelde teksten. Begraven wordt er al sinds 1929 niet meer, daarvoor is een aparte afdeling op de algemene begraafplaats aan de Oude Diedenweg ingericht. De verstilde, door een ijzeren hekwerk omsloten begraafplaats te midden van de levendigheid en bebouwing op de berg heeft sinds 1967 zeer terecht de status van rijksmonument.

VILLA SUNNYSIDE

15.

Nassauweg 22

12:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Dit statige woonhuis uit 1905, waarvan de architect onbekend is, maakt deel uit van een uitbreidingsplan van begin vorige eeuw. Met de komst van de Rijkslandbouwschool en de groei van de industrie is eind negentiende eeuw dringend behoefte aan bouwlocaties voor woningbouw ontstaan. De stad breidt hiertoe in oostelijke richting uit. Langs de Veerstraat en Veerweg verschijnen veelal arbeiderswoningen. Bergopwaarts is er ruimte voor de welgestelde burger. Daar verrijzen in eerste instantie fraaie

herenhuizen langs de lommerrijke Rijksstraatweg, de latere Generaal Foulkesweg.

Voor een uitbreidingsplan aan de zuidzijde van de Generaal Foulkesweg koopt NV Nationaal Grondbezit uit Den Haag in 1902 een perceel van 1,77 hectare op. Hier is tussen de Wilhelminaweg en de tuin van Hinkeloord een terrein beschikbaar om een chic villapark te realiseren. Het ontwerp hiervoor toont een lange lus richting bergrand en rivier met daarlangs ruime bouw kavels. Aanvankelijk is aan het eind van de lus ook een aanzet tot een verbindingsweg richting Wilhelminaweg ingetekend. Maar deze is nooit verwezenlijkt. Wel gerealiseerd is deze prachtige villa, als eerste zelfs van het uitbreidingsplan. Het perceel is als lege kavel uitgegeven wat vrij opmerkelijk is want op de meeste kavels laat de projectontwikkelaar zelf villa's bouwen om deze vervolgens aan particulieren te verkopen.

Wat opvalt aan Nassauweg 22 zijn onder meer de wolfseinden, de kort afgeplatte dakvlakken in de daken, typerend voor de chaletstijl. Maar de gevels in rode baksteen zijn voorzien van (oorspronkelijk) doorlopende horizontale spekbanden, weer kenmerkend voor de neorenaissance. Ook de pironen, de staande versieringen op de uiteinden van de nok, wijzen in die richting. Het geheel is smaakvol en de ligging van de villa ronduit prachtig. Vanuit de serre aan de achtergevel, met gave bovenlichten van glas-in-lood, is er een mooi uitzicht op de uiterwaarden en de Rijn.

HINKELOORD

16.

Generaal Foulkesweg 64

11:00–17:00 uur

De tweede grootse villa die langs de Generaal Foulkesweg (toenmalige Rijksstraatweg) verschijnt betreft Hinkeloord en is met recht een buitenplaats te noemen. Ver buiten de bebouwde kom laat Dirk Vreede in 1855 de prachtige villa N'gladjoe plaatsen, genoemd naar zijn voormalige plantage op Java. Pas later krijgt het pand zijn huidige naam Hinkeloord. Naast villa Belmonte, al in 1843 opgericht, en Hinkeloord zullen er eind negentiende eeuw nog enkele buitenplaatsen op de Wageningse Berg verschijnen.

Omringd door een glooiende landschappelijke tuin moet het goed toeven zijn geweest voor Vreede en zijn tweede echtgenote Anna de Voogt, op hun landgoed zo bovenop de Wageningse Berg. De buitenplaats biedt namelijk prachtige vergezichten en omvat naast het riant woonhuis ook een koetshuis, ijskelder en twee (inmiddels verdwenen) theekoepels. Hoewel Vreede al vroeg rentenier is als gevolg van zijn koloniale verleden, heeft hij zich tot op late leeftijd sterk gemaakt voor Wageningen. Zo ijvert hij met succes voor de komst van de Rijkslandbouwschool. Tegenover Hinkeloord verrijst in 1896 de Rijkstuinbouwschool (met arboretum), een opvolger van de Rijkslandbouwschool. En ook landgoed Hinkeloord is – lang na Vreede's overlijden in 1886 – volop met het landbouwonderwijs verbonden, want vanaf 1915 maakt de afdeling Bosbouw gebruik van de villa. De tuin wordt heringericht als arboretum of bomenpark, vermoedelijk naar ontwerp van Hartogh Heys van Zouteveen. Hij is als lector in de tuinkunst verbonden aan het dan inmiddels tot Landbouwhogeschool (1918) verheven instituut.

Tegenwoordig staan naast de solitaire bomen en boomgroepen ook allerlei beelden in de sappig-groene grasvelden. Nadat de Landbouwhogeschool Hinkeloord heeft verlaten komt het in eigendom van stichting Utopa die er in 2004 Beeldengalerij Het Depot vestigt. Inmiddels is Het Depot al over drie separate gebouwen verdeeld. De hoofdlocatie is tegenwoordig aan de Arboretumlaan gevestigd, waar zich ook een tweede dependance De Peppel bevindt.

SCHIP VAN BLAAUW: PROFESSORENWONING

17.

Generaal Foulkesweg 70

11:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Deze inbandige hoogleraarswoning is speciaal voor professor Anton Hendrik Blaauw ontworpen. De woning maakt onlosmakelijk deel uit van het laboratorium voor Plantenfysiologie dat in 1922 op de Wageningse Berg wordt opgericht. Dit is een belangrijke voorwaarde voor Blaauw om zijn werk goed uit te kunnen voeren. Hij moet niet alleen tijdens kantooruren maar ook bij nacht en ontij uitstaande proeven kunnen bestuderen. Een andere eis is de ligging ten opzichte van de zon. Om optimaal gebruik te kunnen maken van het zonlicht wordt het pand dwars op de berg geplaatst. Zo kan het licht rijkelijk naar binnen vloeien. Met zijn werkdrijf zal Blaauw een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de bloembollenteelt gaan leveren.

Het complex Schip van Blaauw is overigens net op tijd klaar, juist voor de diepe economische recessie toeslaat in de jaren twintig van de vorige eeuw. De kort ervoor opgerichte Landbouwhogeschool (1918) heeft namelijk grootse plannen met het terrein waar Plantenfysiologie deel van uitmaakt. De omgeving van Hinkeloord moet gaan functioneren als onderzoeksterrein voor de jonge vakgroepen. Maar daarnaast zou een complete campus op Wageningse Berg moeten verrijzen. Uit het ontwerp van H.F. Hartogh Heys van Zouteveen uit 1918 blijkt dat er allerlei onderzoeks- en bestuursgebouwen staan gepland. Nadat rijksbouwmeester Teeuwisse met dure bouwwerken als het Schip, maar ook het laboratorium voor Microbiologie veel van het budget heeft opgesnoept, blijkt er geen geld meer voor aankoop van verdere gronden op de berg. De plannen moeten dan ook, voorlopig, in de ijskast.

SCHIP VAN BLAAUW: LABORATORIUM

18.

Generaal Foulkesweg 72

11:00–17:00 uur • Openstelling, rondleidingen en kinderpuzzeltocht

Het Schip van Blaauw is onmiskenbaar een van de meest markante panden die de Landbouwhogeschool (LH) heeft voortgebracht. In opdracht van rijksbouwmeester H. Teeuwisse krijgt architect Cornelis Juke Blaauw (1885-1947) kort na de oprichting van de LH in 1918 de vrije hand om op het terrein van Hinkeloord twee expressieve gebouwen te ontwerpen. Naast dit laboratorium voor Plantenfysiologie komt ook het ontwerp van het aanpalende laboratorium voor Microbiologie uit zijn koker. Beide gebouwen boven op de Wageningse Berg zijn fraaie voorbeelden van de Amsterdamse Schoolstijl. Typerend voor deze stijl is het uitgangspunt van een uitbundig en rijk gedecoreerd totaalkunstwerk. Een stijl die een sterk contrast vormt met de dan opkomende zakelijke en puur functionele architectuur zonder opsmuk van het Nieuwe Bouwen. Bij de Amsterdamse School gaan interieur en exterieur vloeiend in elkaar over en verschillende kunstdisciplines worden hiertoe maximaal ingezet. Ook bij dit gebouw. Toepassingen van siermetselwerk, glas-in-lood ramen en uit hout gesneden maskers aan de gevels, het budget lijkt eindeloos. Voor de maskers wordt de Amsterdamse beeldhouwer Johan Polet (1894-1971) aangetrokken. Hij is een belangrijke vertegenwoordiger van het in die tijd opkomend expressionisme in de beeldhouwkunst. Ook voor het ernaast gelegen laboratorium voor Microbiologie heeft Polet de gevelmaskers vervaardigd. Deze zijn hier uit natuursteen gehouwen en enkele ervan zijn zichtbaar geïnspireerd op Afrikaanse kunst. Bij beide laboratoria is uiteraard ook rekening gehouden met de wensen van de gebruiker. Het laboratorium van Plantenfysiologie is in nauw overleg met professor A. H. Blaauw (geen familie van de architect) tot stand gekomen. Een verdiepte ligging om de temperatuur in het laboratorium goed te kunnen reguleren is een van de strakke voorwaarden van de professor.

KINDERACTIVITEIT

PROEFVAKKEN LABORATORIUM VOOR MICROBIOLOGIE

19.

p.a. Generaal Foulkesweg 72 (Schip van Blaauw)
11:00–17:00 uur • Doorlopend rondleidingen; startpunt parkeerplaats Schip van Blaauw

Nog voordat het laboratorium voor Microbiologie op de Wageningse Berg in de steigers staat, zijn de proefvakken al in 1920 gereed. Het betreft veertig zo goed als vierkante vakken van zeven bij zeven meter, afgezet met prefab betonplaten van ruim een meter diep en verder gescheiden door zandpaden. Naar voorbeeld van het Britse landbouwkundige onderzoeksinstituut Rothamsted in Harpenden, krijgen deze proefvakken op de berg hun vorm in een strak rasterwerk van vijf bij acht vakken.

Professor Nicolaas Söhngen (1878-1934), de eerste hoogleraar Microbiologie die Wageningen rijk is, krijgt in 1919 toestemming van de dan net opgerichte Land-

bouwhogeschool (1918) voor de bouw van een nieuw laboratorium met toebehoren. Naast een ruim laboratorium, een ambts- en een tuinmanswoning kan hij een tuin van 1 hectare vorm gaan geven. Deze tuin ligt westelijk van het laboratorium voor een optimaal gebruik van de zon en nagenoeg gelijke condities voor de afzonderlijke vakken. Met andere woorden: zo min mogelijk schaduw van gebouwen en geboomte. Dit zonnige terrein wordt grotendeels ingenomen door de proefvakken die bedoeld zijn voor een decennialang experiment met bemestingsproeven. De intentie van Söhngen is om de juiste verhouding van microben of micro-organismen in de akkerbodem te kunnen bestuderen. Verder wil hij gebreks-ziekten en stikstofbinding in de grond beter leren begrijpen. Hiertoe krijgt elk vak een eigen strak bemestingsregime dat jaar op jaar hetzelfde moet worden uitgevoerd. De tuinman mag bijvoorbeeld niet zomaar van het ene in het andere vak stappen. Schoffel en schoenen moeten grondig worden gereinigd voordat een ander proefvak kan worden betreden.

In 1987 zijn echter de laatste wetenschappelijke experimenten in de proefvakken gedaan en ze ontsnappen in 2002 ternauwernood aan sloop door de projectontwikkelaar die het terrein van de WUR heeft aangekocht. Met hun in 2004 verworven status van rijksmonument hebben de proefvakken enige zekerheid van een toekomstig bestaan.

WESTBERG

20.

Rondleidingen om 12.00; 13.30 en 15.00 uur
Startpunt hoek Generaal Foulkesweg/Westbergweg

De Westberg is Wageningse landschap dat velen tot de verbeelding spreekt. Met zijn graanvelden, monumenten en vergezichten tot ver in de Betuwe, is de berg dan ook aantrekkelijk Wageningse erfgoed. Met de fraaie arboreta Belmonte en De Dreijen als nabije burens is de Westberg in goed botanisch gezelschap. Grofweg ligt het terrein tussen de Westbergweg en de Holleweg in, ten noorden door de Generaal Foulkesweg en ten zuiden door Onderlangs begrensd.

Vele percelen op de Wageningse Berg, waaronder op de Westberg, zijn in de zeventiende eeuw eigendom van de illustere burgemeester Lubbert Adolph Torck (1687-1758). Door erfenis komt dit gebied later in handen van Thierry Juste baron de Constant Rebecque de Villars (1786-1867). Hij laat ten oosten van de Westberg park Belmonte aanleggen in Engelse landschapsstijl inclusief een prachtige villa (in WOII jammerlijk verwoest). De westzijde van de berg blijft (deels) in gebruik als akkerland. Op het aangrenzende bosperceel verrijst na het overlijden van de baron een particuliere begraafplaats voor de adellijke familie, direct naast de tufstenen fundamente van een vroegmiddeleeuwse kapel. Deze middeleeuwse ruïne is samen met de begraafplaats en gedenknaald uit 1894 – ter nagedachtenis van de stichter van het landgoed Belmonte – door twee stevige hekwerken omringd. Begraafplaats en ruïne staan aangemerkt als rijksmonument. Naast dit bovengrondse erfgoed geldt de Westberg zelf als archeologisch zeer waardevol terrein, met restanten van een eerste Wageningse nederzetting. Hij geniet eveneens een monumentale status en is al vele eeuwen in gebruik als akkerland. Sinds 2017 is Graangeluk er neergestreken op initiatief van schrijver – en inmiddels ook akkerbouwer – Marcel van Silfhout, die oude granen en gebruiken op het Westbergveld doet herleven. Aalter troshaver en Veluws Kruiprogge staan er sindsdien gebroederlijk zij aan zij met inheemse akkerkruiden.

WATERTOREN

21.

Generaal Foulkesweg 106

12:00–17:00 uur • Beklimmingen toren onder leiding van BOEi

De watertoren is een ware blikvanger bij binnenkomst van de stad wanneer je vanuit Renkum de Wageningse Berg bestijgt. Deze ‘peperbus’ van baksteen en beton reikt wel dertig meter hoog en geeft bij helder weer zelfs zicht tot in Duitsland. Zoals de bijnaam ‘peperbus’ al doet vermoeden wordt het gebouw bij de oplevering in 1948 echter met gemengde gevoelens ontvangen. Het ontwerp van architect Theodoor K.J. Koch doet blijkbaar erg modern aan. Het pand oogt (te) sober, zakelijk en strak en mist volgens velen de charme van zijn voorganger Belvédère, die tijdens de Tweede Wereldoorlog compleet werd verwoest. Het zijn ook sobere tijden zo kort na de oorlog en deze wederopbouwperiode van hard werken en hup de schouders eronder geeft ook een frisse blik vooruit. Maar qua stroming past het ontwerp echt in de traditionele bouwstijl van de Delftse School (ca. 1925-1955). Deze sobere stroming vindt zijn inspiratie in de traditionele plattelandsbouw en grijpt terug op materialen als hout, baksteen en natuursteen. Ook de wederopbouwpannen aan de Markt zijn hier een goed voorbeeld van. Het traditionalisme van de Delftse School geldt als reactie op het functionalisme dat begin twintigste eeuw zijn intrede doet. De stelregel: vorm volgt functie maakt dat nodeloze versieringen worden gemeden en materialen als beton, staal en glas de boventoon voeren. Het traditionalisme van architect Koch, inderdaad in Delft opgeleid, uit zich onder meer in het oude materiaalgebruik. Beton wordt wel toegepast in het ontwerp van de Wageningse watertoren, maar slechts als constructiemateriaal dat verder veelal met baksteen wordt verhuuld. Naast deze Wageningse toren zijn ook de watertorens van Doorwerth en Oosterbeek ontworpen door Koch.

STADION DE WAGENINGSE BERG

22.

Generaal Foulkesweg 108

11:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Wanneer je het stadion nu betreedt ziet de grasmat eruit alsof er elk moment een eredivisietopper zou kunnen plaatsvinden, zo sappig groen en strak geschoren ligt hij erbij. En het is ook eenvoudig voor te stellen dat er in het weekend drommen mensen de berg beklimmen, vrolijk het clublied zingend, om enthousiast en vol verwachting op de fris geschilderde tribunes plaats te nemen. Toch is het al weer meer dan dertig jaar geleden (1992) dat de stekker jammerlijk uit FC Wageningen is getrokken.

Een club van enthousiaste vrijwilligers spant zich gelukkig al vele jaren in om de oude glorie van het stadion te herstellen en bewaren. Want om de condities van veld en opstellen goed te houden is veel mankracht en ook geld nodig.

Al sinds 1911 is de berg, met onderbrekingen, in gebruik door voetbalvereniging WVV Wageningen, de voorganger van FC Wageningen. Maar feitelijk wordt er al sinds 1899 gesport op de Wageningse Berg. Er vindt in de zomer van dat jaar voor het eerst een concours hippique plaats. Op het hoogste gedeelte van de berg is de grond geëgaliseerd voor de aanleg van een paardenrenbaan van vijf meter breed met aan de westzijde hiervan een overdekte houten tribune met 400 zitplaatsen. Het sportterrein wordt gecompleteerd met een consumptietent en directiekantoor. Met een houten schutting van ruim twee meter hoog en wallen en sloten rondom dit gehele complex is het een ware vesting boven op de berg. Niet betalende pottenkijkers zijn duidelijk niet gewenst. De exploitant van hotel De Wageningsche Berg, E.H. van Duijkeren, is de initiatiefnemer van deze sportaccommodatie. Gelegen in de directe nabijheid van zijn chique hotel kon hij de gasten en deelnemers van paardenraces en springwedstrijden eenvoudig alle faciliteiten bieden voor een aangenaam verblijf op de berg. En eigenlijk gebeurt dit vandaag de dag opnieuw. Hotel de Wageningse Berg is in een nieuwe jas gestoken en het sportterrein is sinds lange tijd een voetbalstadion. Maar wederom kunnen (prof)sporters rijkelijk gebruik maken van faciliteiten van zowel hotel als voetbalstadion.

ECODORP PPAUW

23.

Scheidingslaan 1

11:00–17:00 uur • Doorlopend rondleidingen

De geschiedenis van Ecodorp Ppauw is nog relatief jong maar wel kleurrijk. Iets meer dan negen jaar geleden is dit mobiele ecodorp aan de rand van Wageningen ontsproten. Zelf spreken de bewoners van een culturele rafelrand. Het is een fijne rustig gelegen plek voor experiment en vernieuwing, een culturele broedplaats voor mensen met een gedeelde hartstocht voor de natuur. Samen zorg dragen voor Moeder Aarde en haar niet chronisch uitputten zoals nu op mondiale schaal gebeurt. Zo'n lokaal initiatief voor duurzaam samenleven is in deze tijden van overconsumptie en klimaatverandering een eyeopener. Regelmatig geven de bewoners rondleidingen over het terrein om inzicht te geven in hoe je duurzaam zou kunnen leven. Je ervaart hoe je een kleinere ecologische voetafdruk kunt achterlaten om de generaties na ons ook nog een kans te geven op een leefbare planeet.

Op het voormalige terrein van ziekenhuis Pieter Pauw – dat overigens slechts 25 jaar in gebruik is geweest – vindt het mobiele dorp in 2014 zijn tijdelijke plek. Gedoogd door de gemeente. Met de komst van het regionale ziekenhuis de Gelderse Vallei in Ede in 2000 is dit Wageningse gebouw namelijk overbodig geworden en volgt de sloop ervan in 2008. Na jaren braak te hebben gelegen is het ziekenhuisterrein op de berg bijna tien jaar geleden betrokken door een clubje enthousiastelingen, met in de voorhoede creatieve duizendpoot Eric Groen. Straten en parkeerplaatsen zijn verwijderd om plaats te maken voor onder meer voedselbos, kas, composttoilet, werkplaats en wereldhuiskamer. Dit alles zonder aangesloten te zijn op gas-, water- en elektriciteitsnet.

VILLA SANOER

24.

Geertjesweg 55

11:00–17:00 uur • Openstelling en rondleidingen

Deze historische buitenplaats aan de lommerrijke Geertjesweg staat ook wel bekend als de Burlenburgh en is in 2021 onder die naam in een documentaire vastgelegd. Dankzij de liefdevolle inspanningen van de in 2019 overleden eigenaar en medebewoner Robert Best is de karakteristieke witte villa met prachtige omliggende tuin door de jaren heen mooi in oude luister hersteld. Met behulp van inwonende jongens van studentenvereniging Ceres heeft hij deze immense klus fysiek en financieel kunnen klaren. Zelf is Robert Best al in 1954 als student in de dan als pension functionerende villa neergestreken om er (geestelijk) nooit meer weg te gaan. Hij heeft zijn studentenkamer ondanks al zijn wereldse omzwervingen als tropisch landbouwkundige altijd aangehouden, tot aan het moment dat hij de villa in 1980 zelf kon kopen. Het moment ook om zijn restauratie- en herstelwerkzaamheden te starten.

De tuin in gemengde stijl, een combinatie van de Engelse landschapstijl met geometrische structuren, is in 1887 ontworpen door de Antwerpse tuinarchitect Johan Lombarts. Hij is tevens verantwoordelijk voor het ontwerpen van bijgebouwen als koetshuis met dienstwoning, atelier, orangerie en tuinhuis. Oorspronkelijk omvat het landgoed 9 hectare, maar in de jaren dertig van de vorige eeuw wordt bijna 7 hectare aan akkerland afgestoten door de toenmalige eigenaresse Van de Westering. Zij zal de villa met omliggende tuin vervolgens als luxueus gelegen pension tot in de jaren zeventig gaan uitbaten.

BEGRAAFPLAATS LEEUWERENK

25.

Oude Diedenweg 64

Rondleiding om 11 uur door Petra Sips, startpunt aula begraafplaats

Het ontwerp van deze algemene begraafplaats uit 1902 is van tuinarchitect L.A. Springer (1855-1940), als docent verbonden aan de toenmalige Hogere Tuinen- en Bosbouwschool in Wageningen. De glooiende lijnen, de ellips- en cirkelvormen en het parkachtige groen zijn typerend voor de Engelse landschapsstijl die hij hanteert. Als voorwaarde krijgt Springer van het gemeentebestuur mee dat hij plek moet inruimen voor een algemeen-, een rooms-katholiek en een joods gedeelte. Zijn oorspronkelijke plan omvat een centrale ingangspartij, maar dit zorgt voor kritiek binnen de verschillende gezindten. Ze krijgen vervolgens in een aangepast ontwerp ieder een aparte ingang. Het algemene gedeelte groeit echter al rap uit zijn jasje en voor een noodzakelijke uitbreiding aan de noordzijde wordt in 1943 tuinarchitect en hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, J.T.P. Bijhouwer (1898-1974), aangetrokken. Zijn ontwerp vormt een sterk contrast met de glooiende parkachtige opzet van zijn voorganger. Het oogt functioneel en strak met uitwaaiende lange rijen rechte hagen en heesters.

Deze algemene begraafplaats ver buiten de bebouwde kom is overigens niet de eerste locatie waar de Wageninger zijn laatste rustplaats vindt. Van oudsher is de kerk hiervoor de aangewezen plek. In de Grote Kerk aan de Markt werden de rijke burgers van de stad begraven en rondom de kerk voor de minder kapitaalkrachten. Het gezegde 'rijke stinkerds' is vermoedelijk afkomstig van het begraven in de kerk, mogelijk was de lijkluik ondanks het nauwgezet toedekken toch te pregnant. In en om de Grote Kerk is vanaf de late middeleeuwen tot 1829 begraven. In dat jaar wordt de ommuurde begraafplaats aan de Generaal Foulkesweg in gebruik genomen, toentertijd ver buiten de stad gelegen. Ook hier is de ruimte uiteindelijk te beperkt en andermaal wordt in opdracht van de gemeente een nieuwe dodenakker aangelegd: de Leeuwerenk. Na meer dan een eeuw nog altijd een prachtig gelegen en verstilde plek.

STEENFABRIEK DE BOVENSTE POLDER

26.

Aan de Rijn 5

11:00-17:00 uur • Openstelling ateliers en smederij

Langs de Rijn staat een prachtig multifunctioneel gebouw: steenfabriek de Bovenste Polder. Het monumentale pand biedt sinds jaar en dag onder meer ruimte aan kunstenaar, kanovaarder en ambachtsman en kan met recht een geslaagde vorm van herbestemming genoemd worden. Dankzij de inspanningen van BOEi is dit stukje Wagenings industrieel erfgoed begin deze eeuw mooi behouden voor de toekomst. Het was het allereerste project van BOEi en de steenfabriek vormt daarmee de bakermat van deze industriële herbestemmer bij uitstek.

Het lot van de steenfabriek ziet er midden jaren zestig echter nog heel anders uit. De gemeente koopt het dan in onbruik geraakte pand op met als doel het te slopen en ruimte te maken voor het uiterwaardenplan. Nadat de plannen voor deze grootse zuidwaartse stadsuitbreiding, waarvoor ettelijke mooie oude gebouwen moeten wijken, uiteindelijk door de Hoge Raad in 1976 zijn getorpedeerd, ontstaat er ruimte voor herwaardering voor de fabriek en zijn historie. Een geschiedenis die al in 1846 begint met de bouw van drie veldovens in opdracht van fabrikanten Robert Bowles en Joannes Lans. In 1923 besluit de dan nieuwe eigenaar L.J. Duijs tot de bouw van een nieuwe steenfabriek op dezelfde locatie. Hij laat er een zigzagoven installeren op een vierkante plattegrond met 16 poorten en een oppervlakte van 735 m².

In 2013 vindt de restauratie van de steenfabriek – sinds 2000 heeft hij een monumentale status – plaats, de schoorsteen krijgt weer de oorspronkelijke hoogte van 44 meter aangemeten en vormt zo een opvallend landmark vanuit de Betuwe.

OUDE NUDE (OUWE NU)

27.

Rondleiding om 15:00 uur
Startpunt parkeerplaats Huppelpad 2

Deze buurtschap, ook wel bekend als de Ouwe Nu, bestaat inmiddels ruim 170 jaar. Gelegen op steenworp afstand van de provincie Utrecht heeft de Oude Nude een heel eigen karakter en geschiedenis. En zelfs een ietwat eigen tongval, die wat zachter klinkt dan het Wageningse dialect. Niet zo heel vreemd, aangezien er in de 19e eeuw ook mensen uit de Betuwe waren neergestreken. Maar het merendeel van de gezinnen was Wagenings, met namen als Hoksbergen, Jansen, Van Swaaij en Krechting. De Oude Nude lag in aanvang op flinke afstand van de stad, ook gevoelsmatig stond het ver van de gemeente af. Kwam er eens een bestuurder langs dan sprak men van 'die lui uit de stad'.

Sinds 2018 staan er op verzoek van bewoners plaatsnaamborden met de volksmondnaam Oude Nude. Daarmee lijkt de buurt verder te zijn geformaliseerd. Het ligt volgens gemeentelijke data ingeklemd tussen de Haarweg aan de noordzijde en de Wageningse Afweg aan de zuidkant. Rhenen en woonwijk de Nude geven de west- en oostgrens van de Oude Nude aan. Met een oppervlakte van 217 hectare heeft dit gebied een behoorlijke omvang. Maar het hart vormt toch nog altijd de knusse oude bebouwing langs, maar ook vooral ten noorden van de Lawickse Allee. Met straatnamen als Huppelpad, Boomgaardweg en Peutepad roept dit buurtje een beeld op van een gezellige en saamhorige gemeenschap. Dat was zo en geldt ook nu nog. Door de vruchtbare kleigrond, de hagen en de fruitbomen waan je je er nog altijd een beetje in de Betuwe en heeft de buurt nog niks aan haar oude charme ingeboet.

Publicaties van het Comité Open Monumentendag Wageningen

- 1992 Monumenten in Wageningen, **Verdedigingswerken**; drs. C.S.A. baronesse van Wijnbergen*
- 1993 Monumenten in Wageningen, **In Moderne(n) stijl opgetrokken**. Een greep uit meer dan 100 jaar bouwen voor het rijkslandbouwonderwijs in Wageningen; C.D. Gast en M.E. de Ruiter*
- 1994 Monumenten in Wageningen, **Van kasteel tot villawijk, van melkpad tot woonbuurt**. Geschiedenis van het Bowlespark en van de leerlooiershuisjes aan het Spijk; C.D. Gast en M.E. de Ruiter
- 1995 Monumenten in Wageningen, **Verwoesting en wederopbouw van Wageningen 1940-1945**; C.D. Gast met medewerking van M.E. de Ruiter
- 1996 Monumenten in Wageningen, **Van kloostermop tot straatklinker**. Een beknopt overzicht van de baksteenindustrie in Wageningen; C.D. Gast
- 1997 Monumenten in Wageningen, **De Hoogstraat in Wageningen**. Een overzicht in vogelvlucht van de middeleeuwen tot nu; C.D. Gast
- 1998 **Steengoed**; Pieter Roza, Kien van Hövell, Anette van Dijk*
- 1999 **Groen, natuurlijk**; Kien van Hövell, Anette van Dijk*
- 2000 **Schoon water**; Anette van Dijk, Marieke Laveran, Jörg Soentgerath, Ivo Jansen*
- 2001 Uitgave van een set ansichtkaarten met betrekking tot het thema **Wonen***
- 2002 Uitgave van een CD bevattende gesproken verhalen over **'Handel in Wageningen'***
- 2003 **Aanzienlijke buitenwoners in Wageningen**. Landelijk wonen 1850-1910; Leo Klep*
- 2004 **Zeven eeuwen vesting Wageningen**. De verdedigingswerken van de 13e eeuw tot heden; C.D. Gast*
- 2005 **750 jaar kerkenbouw in Wageningen**; Kees Gast, Maarten van den Wijngaart*
- 2006 **Monumenten van feest en vermaak in Wageningen**; Kees Gast en Petra Leenknecht
- 2007 **Gids voor architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur van de Wageningse Berg**; Maarten van den Wijngaart, Harry Harsema c.s. [Uitgeverij Blauwdruk i.s.m. Ahoi, ontmoetingsplaats voor landschap, kennis en debat en Comité Open Monumentendag Wageningen]*
- 2008 **Van Nudepoort tot Binnenhaven**. Langs sporen uit het verleden van westelijk Wageningen; Kees Gast en Petra Leenknecht*
- 2009 **Wageningen gemeten en getekend**. Een greep uit vier eeuwen kaarten van Wageningen; Kees Gast, Bob Kernkamp en Petra Leenknecht*
- 2010 **Gebonden verbeelding**. Wageningse beelden bij hun gebouwen; Maarten van den Wijngaart (red) et al
- 2011 **Wageningse gebouwen herbestemd**. Het bewaren van het verhaal; Maarten van den Wijngaart et al
- 2012 **Groen van toen voor nu en later**. Wageningse landschappen, tuinen en buitenplaatsen; Piet Aben et al
- 2013 **Gebouwen van gezag**. 750 jaar monumenten van macht en pracht in Wageningen; Piet Aben et al
- 2014 **Te gast in Wageningen**. Hotels en logementen van nu en weleer; Piet Aben et al
- 2015 **Kunst en Ambacht**. Brochure. Tekst: Carleen van den Anker en Petra Leenknecht. Fotografie: Carleen van den Anker*
- 2016 **Iconen en symbolen**. Brochure. Tekst: Carleen van den Anker, Kees Gast en Petra Leenknecht. Fotografie: Carleen van den Anker*
- 2017 **Boeren, burgers & buitenlui**. Brochure. Tekst: Carleen van den Anker, Kees Gast en Petra Leenknecht. Fotografie: Carleen van den Anker*
- 2018 **Van clusters tot campus**. Ruim een eeuw bouwen voor de Wageningse universiteit. Tekst: Carleen van den Anker, Kees Gast, Bob Kernkamp en Petra Leenknecht
- 2018 **100 jaar universiteitsgebouwen**. Brochure. Redactie: Christiaan Begemann*
- 2019 **Plekken van plezier**. Brochure. Redactie: Carleen van den Anker, Petra Leenknecht*
- 2021 **Mijn monument is jouw monument**. Brochure. Redactie Carleen van den Anker, Petra Leenknecht*
- 2022 **Duurzaam duurt het langst**. Brochure. Redactie Carleen van den Anker, Petra Leenknecht*

* titel is uitverkocht

PROGRAMMA OPEN MONUMENTENDAG WAGENINGEN 9–10 SEPTEMBER

	OBJECT EN/OF ADRES	EXTRA INFO	TYPE	OPENSTELLING EN/OF RONDLEIDING
1	THEATER JUNUSHOFF Plantsoen 3	Centraal Infopunt Verkoop publicaties OMDW Tevens startpunt wandeling Joods Erfgoed om 15:00	N	Openstelling 11:00–17:00 rondleidingen om 12.00, 14.00 en 16.00
2	CAFÉ ONDER DE LINDEN Haagsteeg	verhalen van een stamgast	G	Openstelling 11:00–17:00
3	KANTOORKASTEEL Binnenhaven 1	Let op! Open tot 13:00 uur	G	Openstelling 11:00– 13:00
4	HUIZE WOLFSWAARD Aan de Rijn 12		G	Openstelling 11:00–17:00
5	VILLA ARION Niemeijerstraat 6	Expositie met grafisch werk van MR-ONTWERP / Erica Welling	G	Openstelling 11:00–17:00
6	VRIJMETSELAARSLOGE Niemeijerstraat 4		G	Openstelling 11:00–17:00
7	GEMEENTETOREN, GROTE KERK Markt 1	De Grote Kerk is ook geopend van 12:00–17:00	N	Beklimmingen om 11:30, 12:30, 13:30, 14:30, 15:30 en 16:30 ; max. 8 personen per beklimming
8	MUSEUM DE CASTEELSE POORT Bowlespark 1A	Tevens startpunt rondleiding gevelstenen Toon Rijkers in Torckdael o.l.v. Gildegids om 11:30, 13:30 en 15:30	G	Openstelling museum inclusief gewelfkelder 11:00–17:00
9	LEERLOOIERSHUIS Spijk 27		G	Openstelling 11:00–17:00
10	STADSBOERDERIJ Spijk 13	Kinderpuzzeltocht	G	Openstelling 11:00–17:00
11	VOORMALIG ZIEKENHUIS Molenstraat 7		G	Openstelling 11:00–17:00
12	HOTEL DE WERELD 5 Meiplein 1	Extra: rondleidingen boven- verdiepingen door Jelle de Gruyter 14:30–17:00	G	Openstelling 12:00–17:00 Rondleidingen olv Gildegids 12:00, 13:30 en 15:00
13	KEGELBAAN CERES Generaal Foulkesweg 1B		N	Openstelling 11:00–17:00

Type: R=rijksmonument, G= gemeentelijk monument, N=geen monumentenstatus

	OBJECT EN/OF ADRES	EXTRA INFO	TYPE	OPENSTELLING EN/OF RONDLEIDING
14	JOODSE BEGRAAFPLAATS Kerkhofpad	Onderdeel van rond- leiding Joods Erfgoed olv Jaap Meijer	R	Rondleiding om 15:00 startpunt Junushoff
15	VILLA SUNNYSIDE Nassauweg 22	Let op! Openstelling start om 12:00	G	Openstelling 12:00 –17:00
16	VILLA HINKELDOORD Generaal Foulkesweg 64	Hoofdgebouw Het Depot is eveneens geopend.	R	Openstelling 11:00–17:00
17	SCHIP VAN BLAAUW: woning Generaal Foulkesweg 70		R	Openstelling 11:00–17:00 Doorlopend rondleidingen
18	SCHIP VAN BLAAUW: laboratorium Generaal Foulkesweg 72	Kinderspeurtocht	R	Openstelling 11:00–17:00 Doorlopend rondleidingen
19	PROEFVAKKEN MICROBIOLOGIE p. a. Generaal Foulkesweg 72		R	Doorlopend rondleidingen Startpunt links van het Schip van Blaauw
20	WESTBERG	Startpunt hoek Generaal Foulkes- weg/Westbergweg	R	Rondleidingen 12:00, 13:30, 15:00
21	WATERTOREN Generaal Foulkesweg 106		N	Beklimmingen tussen 12:00–17:00 uur.
22	STADION DE WAGENINGSE BERG Generaal Foulkesweg 108		N	Openstelling 11:00–17:00 uur
23	ECODORP PPAUW Scheidingslaan 1		N	Doorlopend rondleidingen
24	VILLA SANOER Geertjesweg 55		G	Rondleidingen in de tuinen. Start steeds bij minimaal 10 personen
25	BEGRAAFPLAATS LEEUWERENK Oude Diedenweg 64		N	Rondleiding om 11:00 uur olv Petra Sips Startpunt Aula begraafplaats
26	STEENFABRIEK DE BOVENSTE POLDER Aan de Rijn 5		R	Openstelling ateliers en smederij 11:00–17:00 uur
27	OUDE NUDE	oude verhalen van en door bewoners	N	Rondleiding om 15:00 uur Startpunt parkeerplaats Huppelpad 2

**OPEN
MONUMENTENDAG
WAGENINGEN**

